

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата педагогічних наук
Клясен Наталії Леонідівни на дисертацію Коваленко Лариси
Василівни
**«РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»**,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження. На сучасному етапі реформування освітньої галузі важливого значення набуває процес удосконалення педагогічної діяльності: управлінського і методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів, й на цій основі, підвищення рівня їх професійної компетентності в системі післядипломної педагогічної освіти. Опіраючись на попередні положення, зазначимо, що пріоритетність і сприяння отримує робота з учителями національних мов, зокрема української мови, на яких у базових документах Європейського союзу покладаються першочергові завдання щодо впровадження в освітній процес ідеї європейської єдності.

Саме тому в умовах модернізації системи освіти в Україні особливої гостроти й актуальності набувають питання підвищення й подальшого розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури, що здійснюється впродовж усього життя. Тому дослідження Коваленко Лариси Василівни «РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ» є досить актуальним і своєчасним.

Слід зазначити, що пропоновані дисертанткою шляхи розв'язання наукової проблеми розроблено детально, оригінально, теоретично та методично осмислено. Обґрунтовано ступінь вивчення проблеми, виділено зв'язки з науковими програмами, темами, чітко визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, сформульовано його новизну та практичну значущість.

Рецензована праця побудована за класичною схемою і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 360 бібліографічних позицій, додатків, достатньо повно відображено методичні матеріали дослідження. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження та дає можливість послідовно розглянути проблеми, визначені автором.

Не викликають заперечень і основні структурні частини роботи. Загальний обсяг дисертації – 326 сторінок, з яких основний зміст викладено на 168 сторінках. У самій роботі розміщено 7 рисунків на 6 сторінках, а також 33 таблиці на 37 сторінках.

Дисертаційна робота Лариси Василівни змістовна, логічно вибудована, результати дослідження достатнім чином апробовані, висновки переконливі.

Аналіз основного змісту дисертації. На базі опрацювання та практичного аналізу широкого кола спеціальної літератури в *першому розділі* («Теоретичні основи розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури») досить повно розкрито розвиток професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти, як педагогічної проблеми.

Розглядаючи питання щодо підготовки, перепідготовки та розвитку професійної компетентності вчителів, автор враховує наукові доробки низки дослідників (В. Биков, Л. Брескіна, Р. Гуревич, М. Жалдак та інші).

Результати аналізу сучасних підходів до організації підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти України обґрунтовано та узагальнено у працях Л. Гаєвської, Н. Гринивецької, Л. Даниленко, О. Пометун, А. Хуторської та ін.) дозволили автору сформулювати інтегральне визначення базових понять та особливості освітньої діяльності вчителів української мови та літератури в процесі підвищення кваліфікації.

Схвальної оцінки заслуговує вивчення дисертанткою досвіду провідних західноєвропейських держав, а саме Австрії, Великої Британії, Данії, Німеччини, Фінляндії, Франції та ін., які включають аспекти міжкультурної та соціокультурної педагогіки у процесі професійної підготовки вчителів різних гуманітарних дисциплін. Йдеться про конкретні курси або ж загальний виклад таких тем як міжкультурні відносини у Європі, освіта національних меншин, установлення рівних прав для мов, культур, звичаїв, релігійних вірувань різних етнічних меншин, угруповань тощо. Це дало можливість дійти висновку про різноманітні аспекти формування та розвитку професійних компетенцій вчителів гуманітарного профілю з урахуванням європейських освітніх тенденцій.

Дисертантом трактуються поняття «педагогічна компетентність учителя», «професійний розвиток», «процес», «професійна компетенція», «компетентність» та «компетенція» (різновиди, чинники їх розвитку, складові), їх особливості.

Аналіз фундаментальних праць відомих учених автор підсумовує власним розумінням поняття «процес розвитку професійної компетентності вчителя української мови та літератури» та підкреслює, що професійна компетентність вчителів української мови та літератури може успішно розвиватися в системі післядипломної педагогічної освіти в

результаті залучення їх до спеціально організованої навчальної, наукової та практичної діяльності, що передбачає розвиток усіх її складових, а також здійснення контролю за ходом цього процесу та його корекцію.

Основну увагу автором дослідження приділено процесу розвитку професійної компетентності структуровано відповідно до періодів та видів післядипломної освіти вчителя, а саме: курсовий (курси підвищення кваліфікації), міжкурсний (участь в освітніх заходах) та самоосвітній (індивідуальна самоосвітня діяльність).

Дисертанткою обґрунтовано ступінь вивчення проблеми, проведено порівняльний аналіз навчальних планів та програм курсів підвищення кваліфікації, що дало можливість виявити низку невідповідностей (с.56).

Особлива увага приділяється автором дослідженню процесу підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури у комунальному ВНЗ (далі – КВНЗ) «Вінницька академія неперервної освіти», Запорізькому ІППО, «Херсонська академія неперервної освіти», показало, що в системі післядипломної освіти їх розвитку приділяється на сьогодні недостатня увага.

За результатами проведеного дослідження, із залученням слухачів курсів підвищення кваліфікації, автором створено компетентнісну модель вчителя української мови та літератури в науковій літературі (с. 61), визначено сутність, змісту та структуру професійної компетентності вчителя зазначеної категорії (с. 65, 70).

Вважаємо, що це дало можливість виявити ряд чинників, які гальмують процес розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Змістовним та насиченим є *другий розділ* дисертації («Діагностика розвиненості професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти»), який

присвячений визначенню критеріїв, показників та рівнів розвиненості професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Схвальної оцінки заслуговує зроблений дисертанткою критичний аналіз стану сформованості та розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури, за результатами якого з'ясовано сутність, структуру, критерії, показники, рівні та стан розвиненості професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти.

З урахуванням психолого-педагогічного аспекту проведеного дослідження та провідних тенденцій в сучасній освіті, дисертанткою виокремлено основні напрями організації та здійснення процесу розвитку професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти, що дало можливість визначити зміст професійної компетентності вчителя української мови та літератури (с.70).

У процесі дослідження стану сформованості професійної компетентності вчителів цієї категорії автор виокремлює чотири рівні (високий, достатній, середній та низький). Автором визначено, що лише 11,75 % і 27,39 % вчителів мають відповідно високий і достатній рівні цієї властивості. У 54,81 % вчителів професійна компетентність розвинена відповідно на середньому рівні, залишковий відсотковий показник – низький рівень, 6, 03 %. Такі результати обумовили вироблення цілісної стратегії формувального етапу експерименту дослідження.

У *третьому розділі* «Обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти» на основі ретельного аналізу різних джерел з досліджуваної проблеми, обґрунтовано та практично апробовано зміст, засоби,

умови, прийоми, форми та структурно-функціональну модель розвитку. Детально показано хід формувального етапу експерименту, який проводився в шість етапів.

Коментуючи структурно-функціональну модель розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти, дисертантка враховує основні принципи організації процесу розвитку, компетентнісно-діяльнісний та особистісно зорієнтований підходи, творчо-практичну спрямованість курсів підвищення кваліфікації відповідно до державних освітніх стандартів, методологію, дидактичні принципи, критерії розвиненості професійної компетентності, систему форм і методів навчання, самоосвітню рефлексивну, аналітично-прогностичну, діагностичну діяльність, професійне самовдосконалення вчителя, методичний супровід процесу розвитку професійної компетентності, що зумовлюються вимогами до філологічної освіти та особливостями педагогічної діяльності вчителя (с. 137) .

Модель процесу розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури має модульну будову і складається з чотирьох блоків: цільового, змістового, процесуального та діагностико-результативного. Вважаємо, що реалізація цих блоків націлена на дотриманню усіх педагогічних умов організації процесу дослідження, що на нашу думку спрямована на результат.

Особливо чітко і послідовно розкриваються педагогічні умови розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти (активізація і мотивація професійного вдосконалення вчителів шляхом моніторингу рівня їхньої професійної компетентності та впровадження індивідуальних освітніх траєкторій професійного розвитку (с. 124); упровадження інноваційного змісту курсів підвищення кваліфікації на основі

нових навчальних програм та спецкурсів (с. 125); використання дистанційної форми навчання для розвитку професійної компетентності (с. 126); створення акмеологічного компетентнісного та інформаційно-освітнього електронного середовищ шляхом інтеграції навчальних і позанавчальних заходів курсового та міжкурсів періодів підвищення кваліфікації (с. 128).

За результатами формувального експерименту виявлено суттєву динаміку зросту рівня розвиненості професійної компетентності слухачів курсів підвищення кваліфікації (на 5,69 % і 12,19 % більше слухачів з високим і достатнім рівнями професійної компетентності; на 14,14 % і 5,53 % менше слухачів з середнім і низьким рівнями).

Вважаємо, що чітко структурована дисертанткою модель розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти дало змогу добре побудувати експериментальне дослідження.

Зазначимо, що Коваленко Л.В. вмотивовано використовувались анкети-опитувальники, доцільні технології, алгоритми педагогічних дій. У роботі вдало використано графічні засоби та ілюстрації (таблиці, графіки, рисунки).

На основі результатів дослідження дисертанткою розроблено методичні рекомендації викладачам та методистам щодо розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти, що свідчить про нею розуміння різних аспектів.

Висновки до кожного розділу та загальні до всієї наукової роботи відповідають змісту і поставленим завданням дослідження, є логічно обґрунтованими.

Основні положення наукового пошуку, його результати досить повно висвітлені в наукових фахових та інших виданнях.

Зміст автореферату й основних положень дисертації характеризується належною ідентичністю.

Варто відзначити, що самостійне значення мають додатки до роботи. Заслугує на увагу представлена Коваленко Л.В. навчальна програма динамічного спецкурсу «Компетентнісний підхід вчителя до викладання української мови та літератури», що на нашу думку є методично цінним.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, а також достовірність висновків і результатів забезпечуються методологічною та теоретичною доказовістю вихідних позицій, використанням комплексу.

Відзначаючи потужний потенціал даної теоретико-експериментальної наукової роботи, висловлюємо деякі дискусійні міркування, побажання та критичні зауваження.

1. Автор цілком закономірно послідовно трактує більшість категоріальних понять з теми дослідження. Однак доцільно було б також розкрити поняття «андрагогіка» враховуючи питання стимулювання та спрямування процесів розвитку дорослих.

2. Вважаємо, що більш доречним було б підрозділ 1.2. викласти в наступній редакції «Характеристика системи післядипломної педагогічної освіти та її роль у розвитку професійної компетентності вчителів української мови та літератури».

3. Доцільно було б уточнити скільки разів було проведено констатувальний зріз.

4. На жаль, робота не позбавлена окремих недоглядів та огріхів: лексичні («напрями» замість «напрямки»), пунктуаційних (с. 65, 119, 157), стилістичних (с. 29, 176) тощо.

Разом з тим висловлені зауваження та побажання носять дискусійний та рекомендаційний характер і принципово не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

У цілому дослідження «Розвиток професійної компетентності вчителів української мови та літератури в системі післядипломної педагогічної освіти» носить самостійний, завершений характер, має значну новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає чинним вимогам до кандидатських дисертацій, а його автор – Коваленко Лариса Василівна – заслуговує присудження кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук,
завідувач сектору проектування моделей
підготовки педагогічних кадрів
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»

Н. Л. Клясен

Підпис засвідчую:

Директор Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»

О. М. Спірін

06 квітня 2017 року